

Ludislava Šuláková

Matice břeclavská a první česká měšťanská škola v Břeclavi

„Den 17. října 1910 byl pro břeclavské Čechy opravdovým svátkem! Přes 100 dětí, našich dětí putovalo do kostela, uvědoměle české obyvatelstvo Břeclavi a okolních obcí je provázelo. Byl to průvod, jakého v Břeclavi není pamětníka. Slováci v národních krojích s měšťským lidem, vše vesele a vědomě kráčeli ulicemi města. Radost a pýcha zářily všem s očí a mnohým radost vehnala do očí i slzy. Byl to dojem, na který se nezapomíná! Ta hrdost našeho lidu, ta chuť a radost našich dětí – vždyť přese všechny boje a překážky, přese všechny intriky našich nepřátel otevřeli jsme první třídy měšťanských škol, a to z peněz našich, vlastních! Víte, co to znamená?! Průvod obdivován byl našimi – Němci náhodou bylo málo na ulicích, ale v mnohém okně mihla se tvář, a kdybychom byli mohli patřit za záclony, viděli bychom ty tváře zsinalé zlostí a hněvem, pěstě zaťaté – ale náš lid šel sebevědomě, vždyť vedl si první děti do školy, kterou těžce vybudoval si vlastními mozoly, vlastní obětí. ... Když po službách božích ve škole ředitel Jos. Kupka promluvil k dětem i rodičům, tu nebylo jediného oka, které by zůstalo nezaroseno. ... Vždyť nejednomu rodiči spadla s beder velká starost, kam s dítětem. Většinou chudobní dělníci, kteří nemohli své děti jinde na studiích vydržovat, ale srdce a rozum nedovoloval jim dát své děti mrzačiti do škol německých – a ta radost, že vytrvali, korunována byla sladkou skutečností – vždyť jejich děti dočkaly se české měšťanské školy!“ Tolik vzpomínka na otevření první české měšťanské školy v Břeclavi z pera Jana Noháče.

Historie českého měšťanského školství se však začala psát již dříve. Po několika nezdařených, byť statečných pokusech se myšlenky poskytnout i českým dětem vyšší vzdělání v mateřském jazyce ujala Matice břeclavská. Její vznik byl vlastně vyvrcholením mnoholetého zápasu a nekompromisního národnostního boje ve městě. Najdeme v něm vysvětlení vypjatého nacionalismu, který boj o českou měšťanskou školu provázal a určoval politický a společenský život města po desetiletí. K obecnému pojetí školy jako znaku úspěšnosti přistoupil v Břeclavi ještě vyhraněný akcent národní, který charakterizoval město zejména ve druhé polovině 19. století.

Jakou podobu mělo školství v Břeclavi v dobách minulých? Viděli v něm naši předci nezbytnost, či jen kratochvíli?

Ve středověku byly školy provázány s farní organizací, učitelem byl příslušník duchovního stavu, nižší klerik, jeho nadřízeným byl farář. Učilo se trivium – čtení, psaní a počítání, někdy i základy latiny. Zda ve 14. století existovala v Břeclavi farní škola, nevíme, prameny hovoří pouze o školách v Mikulově, Podivíně a Pohořelicích. O něco později je Břeclav uváděna mezi 39 městy a obcemi regionu, ve kterých farní škola působila.

Období reformace znamenalo změnu způsobu myšlení a pohledu na svět, a tím také na vzdělání, které se stalo předmětem většího zájmu. Rada farních škol zanikla a místo nich nastoupily školy bratrské a novokřtěnské. Je nanejvýš pravděpodobné, že v Břeclavi škola novokřtěnská existovala. Tvrzení lze opřít jednak o fakt, že zde novokřtění trvale sídlili od roku 1543 až do nuceného odchodu v roce 1622 a díky přízni vrchnosti se jejich komunita stále zvětšovala, a také o fakt, že novokřtění na vzdělání velmi dbali. Od tří let navštěvovaly děti habánů předškolní zařízení, odtud přešly do škol, kde je vyučovali k tomu určení a učení učitelé postupující ve výuce podle schválených řádů. Tyto pedagogické metody se v mnohém staly podkladem pro učení Jana Amose Komenského. Na vzdělání kladly velký důraz také bratrské sbory, důsledkem byla vysoká gramotnost členů sborů, podporovaná rozvojem knihtisku. Víme, že na sklonku 16. století učil v Břeclavi protestantské žáčky Adam Brucher z Hořovic.

Bílá hora učinila rázný konec nejen kvetoucím komunitám novokřtěnců, ale předznamenala i konec nekatolického náboženství a škol. Pod ztrátou hrdla nesměl nikdo

prechovávat nekatolické učitele a kněze. Vzdělání se širším vrstvám společnosti vzdalovalo. Přispělo k tomu utužení poddanství i nástup protireformace. Také později byly městské triviální školy určeny dětem měšťanských rodin, ne dětem poddaných.

Nastal úpadek vzdělání, který přivodil již zmíněný zánik reformačních škol a v důsledku reformace a třicetileté války i narušení církevní organizace, jež byla jeho garantem v předreformačním období. Škola v Břeclavi jako jedna z mála v kraji nezanikla, k roku 1672 se váže zmínka o tehdejší katolické škole. K vydržování jejího kantora určil kníže Liechtenstein naturálie v hodnotě 52 zl. a 29 kr. Obecně však úroveň citelně poklesla. Vyučování probíhalo nahodile po domech, prostě tam, kde byl prostor a ochota žáčky snášet, v hostincích, na farách, v pastouškách. Po kantorech – absolventech latinské školy – přišli v době protireformace do škol většinou vysloužilí vojáci, kteří se naučili během válek číst a psát, či zcestovalí řemeslníci, kteří ovšem jen s obtížemi zvládali základní znalosti a považovali vyučování pouze za vedlejší výdělek. Upřímně řečeno, při jejich hmotném zabezpečení tomu ani jinak být nemohlo, plat neměli nijak stanovený, záležel na blahovůli faráře, vrchnosti či obce, dán byl pouze tzv. sobotáles. O století později se dozvídáme, že breclavský kantor měl již stálý plat, a to 20 zl., vrchnost přispívala naturálními dávkami – dvěma měřicemi pšenice, šesti měřicemi žita, dvěma sudy piva, dvěma sáhy tvrdého dřeva, bečkou soli a jednou a půl měřicí luštěnin.

Mezníkem nejen pro vzdělání byly převratné tereziánské a josefínské reformy, jejichž součástí se staly také zákony školské. Poprvé ve střední Evropě tak jimi stát zasáhl do oblasti vzdělávání a staral se o jejich provádění. Dal školství náplň a postaral se o respektování nařízení, které k jeho prospěchu vydal. Všeobecný školní řád z 6. prosince 1774, vydaný Marií Terezií, stejně jako ostatní reformy byl důsledkem sílícího osvícenství, stavícího zejména na idejích přirozeného práva a veřejného blahobytu. Pokud v předešlé etapě nevadila nízká úroveň vzdělání, osvícenství považovalo nedostatečné vzdělání za brzdu pokroku. Pragmatickou Marii Terezií a především jejího syna a posléze spoluvladaře Josefa II. nebylo třeba přesvědčovat o tom, že kvalitní vzdělání může monarchii modernizovat a nastartovat k prosperitě. Proto se vykouřilo nejen k pevné organizaci školství a ke stanovení povinnosti rodičů děti do školy posílat a k odpovědnosti obcí za stav vzdělávání v jejich teritoriu, ale i k nutnému požadavku na kvalitu kantorů, pro něž byly zřízeny tzv. přípravy. K formování těchto dalekosáhlých změn podstatně přispěl augustiniánský opat Johann Ignaz Felbinger, obdivovatel Jana Amose Komenského. Povinná školní docházka byla stanovena od 6 do 12 let. Poté děti od 13 do 15 let navštěvovaly tzv. opakovací hodiny, kde pod vedením učitele probíraly získané vědomosti, eventuálně si je rozšiřovaly – známe je pod názvem nedělní škola. Jestliže náplň škol nižších předpokládala zvládnutí trivia, školy normální a hlavní měly vyučování pestřejší, např. základy přírodovědy, latiny, mechaniky, zeměpisu aj. Pro všechny platilo používání schválených učebnic a metod vyučování, stejně jako nutnost vzdělávání kantorů, jimž byly stanoveny školní platy.

Dalším zlomem ve vývoji školství byl zákon č. 48 z roku 1868, který odebral církvi vrchní dozor nad školami, ponechal jí vyučování náboženství a školství celé předal státu. Bylo podřízeno ministerstvu kultu a vyučování, v rámci země zemské školní radě, dále okresní školní radě a v místě místní školní radě, což se ukázalo v případě Břeclavi na dlouhou dobu rozhodující.


V první polovině 18. století zřejmě škola v Břeclavi neměla svoji vlastní budovu, byt některé prameny v této souvislosti uvádějí rok 1730. Víme, že v roce 1775 měl rektor stálý plat 20 zl. a vrchnost k tomu přispívala formou naturálií. Do roku 1808 byla škola umístěna v přízemním domě č. 134 mezi domem Jakuba Vaculíka a dr. Czuczky na třídě Františka Josefa (nynějši ulice 17. listopadu). Poté byl dům prodán a pro účely školy byly zřízeny prostory v knížecí hospodě. Ve čtyřicátých letech 19. století se vyučovalo v domě č. 5 v ulici Františka Josefa a v domě č. 7 na Liechtensteinském (Zámeckém) náměstí ve dvou učebnách, v jedné české, ve druhé německé; židovské děti se učily po skončení výuky dětí německých. Rektorem byl pan Příkazský. Časté stěhování, rostoucí počet dětí


Allgemeine
Schulordnung,
für die deutschen
Normal-Haupt-und Trivialschulen
in
sämmlichen Kaiserl. Königl. Erbländern
d. d. Wien den 6^{ten} December 1774.

or
zu zu
fi



W I E N,
gedruckt bey Johann Thomas Edlen von Trattnern,
kaiserl. königl. Hofbuchdruckern und Buchhändlern.


ir Maria Theresia,
 von Gottes Gnaden Römische Kaiserinn, Wittib, Königin zu Hungarn, Böhheim, Dalmatien, Croatien, Slavonien, Galizien, Lodomerien zc. Erzherzoginn zu Oesterreich, Herzoginn zu Burgund, zu Steyer, zu Kärnten, und zu Crain; Großfürstinn zu Siebenbürgen; Markgräfinn zu Mähren, Herzoginn zu Brandenburg, zu Limburg, zu Luxemburg, und zu Geldern, zu Bירתtemberg, zu Ober- und Nieder-Schlesien, zu Mayland, zu Mantua, zu Parma, zu Placenz, zu Guastalla, zu Muschwig, und Zator; Fürstinn zu Schwaben, gefürstete Gräfinn zu Habsburg, zu Flandern, zu Tyrol, zu Hennegau, zu Kyburg, zu Görz, und zu Gradisca, Markgräfinn des heiligen Römischen Reichs, zu Burgau, zu Ober- und Nieder-Lausniz, Gräfinn zu Ramur, Frau auf der Windischen March, und zu Wecheln zc.; verwittibte Herzoginn zu Lotharingen, und Baar, Großherzoginn zu Toscana zc. zc.


 ntbiten allen und jeden getreuen Insaßen, und Unterthanen Unserer Erbkönigreiche, und Landen, weß Standes, oder Würde dieselben immer seyn mögen, Unsere Gnade, und geben euch hiemit gnädigst zu vernehmen:

H

Da

a nevyhovující prostory nakrátko vyřešila výstavba vlastní školní budovy na náměstí č. 8. Vyučovat se zde začalo 1. května 1845. Prvním rektorem se stal Jan Šimek. O jeho hmotné zabezpečení se starala vrchnost naturáliemi, obec Břeclav mu dávala 25 zl. a 23 měřic žita, obec Stará Břeclav 18 zl. a 16 kr., od sedláků dostával po 15 kr., od chalupníků po 10 kr. Z kostelní pokladny potom 1 zl. a 36 kr., za varhanictví měl další příjmy. Z těchto příjmů však musel platit oba své pomocníky a úklid školních prostor. Čistý roční příjem tak maličko přesahoval 300 zl. Školné si musel vybírat sám. Staral se zpočátku i o otop, děti tedy denně nosily do školy polínko dříví, stejně jako inkoust, pero a papír. Když Jan Šimek po 43 letech pedagogické práce zemřel, jeho nástupcem se stal Valentýn Petýrek. Se svými pomocníky učil 376 dětí, 93 z nich byly děti ze Staré Břeclavi. České děti se učily ve dvou učebnách, německé v jedné, učilo se pět hodin denně. Roku 1860 ustalo nedůstojné vymáhání školného a byla stanovena pevná odměna učiteli 670 zl. Počet dětí stoupal, v roce 1865 navštěvovalo školu 496 žáků, z toho 136 ze Staré Břeclavi. Téměř pětistovku dětí učili tři kantorů. Od roku 1869 školu vedl Rudolf Zapletal, spolu s ním učili J. Kany a V. Nejezchleb. V témže roce si Stará Břeclav zřídila samostatnou jednotřídní školu.

V padesátých a šedesátých letech 19. století působil v Břeclavi Urban Plašíryba, který byl učitelem s vyhraněným vlasteneckým postojem, a v národním uvědomování mu patří čestné místo. Půjčoval české knihy, noviny, nacvičoval české divadlo, prosazoval zpěv českých písní. Z Břeclavi však musel odejít.

Stále ještě utrakvistická škola se v roce 1872 rozrostla na čtyřtřídní a po přístavbě dvorního traktu o rok později na pětitřídní.

V osmdesátých letech 19. století se poměry pro české občany Břeclavi značně zkomplikovaly. Došlo k obratu, který národnostní boj v Břeclavi vyostřil. V roce 1870 byla zvolena místní školní rada v čele s dlouholetým starostou Hermannem Kuffnerem. Místní školní rada odpověděla promptně na volání po vyšším vzdělání pro německé děti a roku 1874 pomohla otevřít trojtřídní německou měšťanskou školu chlapeckou a dívčí, která byla umístěna provizorně v soukromém domě na Nordbahnstrasse (ulice Jana Palacha) č. 3, jejím ředitelem se stal Leopold Czudan. O tři roky později byla povolena stavba budovy německé měšťanské školy a již 17. února 1878 byla slavnostně otevřena. Náklady činily 32 000 zl.

Zásadní předěl však znamenal výnos c. k. zemské školní rady v Brně z 20. srpna 1877, který významně změnil používání vyučovací řeči. V české první třídě se měla vyučovat čtyři hodiny týdně němčina a v německé čtyři hodiny týdně čeština jako povinný předmět. Od druhé třídy však měla být němčina jako řeč vyučovací a čeština vyučována jen čtyři hodiny týdně, český jazyk byl povolen jedině za účelem snadnějšího porozumění. Existence výnosu tak zesílila snahu po vzniku samostatné české školy. Do praxe ji převedli učitelé Vladimír Materna a Julius Boháč, kteří získali podpisy 200 rodičů, což jim dalo možnost obrátit se na zemskou školní radu se žádostí o povolení české školy v Břeclavi. Ta ji k vyřízení poslala městu a místní školní radě, jež měla podle již zmíněného zákona z roku 1868 v rukou trvalý trumf, jímž mohla blokovat všechny snahy o české školství. Její stanovisko bylo, jak jinak, negativní. Přesto to byl pro radnici nemilý signál, že se české obyvatelstvo začíná emancipovat. Radní si tedy předvolali rodiče, kteří žádost dříve podpořili, a řada z nich potom svůj podpis z existenčních důvodů odvolala. To ovšem druhou stranu neodradilo, soudní spor o českou školu Vladimír Materna vyhrál a čeští vlastenci slavili první úspěch; v roce 1883 byla otevřena samostatná česká obecná škola trojtřídní, která se záhy rozrostla na pětitřídní. Je samozřejmé, že učitelé sami by nedosáhli takového úspěchu, kdyby za nimi nestály česky myslící a společensky respektované osobnosti Břeclavi, ať již to byl notář František Máder, majitel hostince Josef Lucký či ostatní, kteří poskytli také nezbytné finanční prostředky. Dosah významu zřízení české školy pocítili nejen v Břeclavi, ale také ve Vídni, kde spolek Komenský udržoval českou školu. Její žáci museli dělat totiž závěrečné zkoušky na české veřejné škole, a tak mohli nyní jezdit ke zkouškám do Břeclavi, později jezdili čeští učitelé do Vídně.

Česká škola zůstala v budově na náměstí, německá se přestěhovala do budovy radnice a byla dána pod správu německé měšťanské školy. Ředitelem české obecné školy byl

Rudolf Zapletal, od roku 1894 Ferdinand Kober, v průměru ji navštěvovalo 350 dětí. I když otevření české obecné školy bylo opravdovým vítězstvím, bitva zdaleka vyhrána nebyla. O jednostranné podpoře německé radnice hovoří jasně čísla – zatímco na německé školství v roce 1886 vydala 1 804 zl. a 61 kr., českému muselo stačit 617 zl. a 83 kr. Zápas o dítě vyostřilo založení místní organizace spolku Schulverein v roce 1882, jež ještě v témže roce otevřela ve městě německou mateřskou školu, která, jak píše ve Vlastivědě moravské Jan Noháč, „...měla působiti na poněmčování českých dítek již v útlém mládí...“ Na tento fakt musela reagovat i česká veřejnost a s pomocí Ústřední Matice školské zřídila v roce 1883 českou mateřskou školu.

Radnice šla v preferenci německého školství ještě dále, 1. června 1886 se začalo na zahradě obecního domu č. 1 se stavbou nové německé chlapecké a dívčí měšťanské školy, která si vyžádala částku 18 282 zl. 90 kr. A ruku v ruce se spolkem Schulverein a za vydatné pomoci německého vedení Městské spořitelny otevřela v roce 1899 německé soukromé gymnázium umístěné v budově školy v Kuffnerově ulici (nyní ulice Národních hrdinů), roku 1903 pro ně dostavěla reprezentativní budovu – sídlo současného gymnázia. A to vše v době, kdy českým dětem musela stačit obecná škola. Slova břeclavského faráře ve farní kronice nepotřebují komentáře „...vy nechcete dáti českým dětem potřebných škol, necháte je mrzačiti se ve staré budově na spadnutí... ó, nebuďte nespravedliví!...“

Zatímco v českých zemích chodily české děti s výjimkou pohraničních oblastí do škol českých a německé do německých, na Moravě tomu tak zcela nebylo. Stejně jako v Břevlavi byla zde města většinou v rukou německých radnic, k čemuž dopomáhal fakt, že se na Moravě Židé z pěti šestin hlásili k německé národnosti. Proszování vyššího vzdělání v češtině nelibě nesl i císař, který si nepřál oslabování němčiny jako jazyka státní správy.

Zcela v těchto intencích tak vzdělávání českých dětí v Břevlavi končilo pátou obecnou. Potom bylo možné navštěvovat jen vzdělávací ústav s německým vyučovacím jazykem nebo – pokud to finanční situace rodiny umožnila – dojíždět do českých škol mimo město. Vedení města se nadále zarputile bránilo zřízení českých měšťanských škol; jeho sliby, že o něm bude uvažovat, až dojde k postátnění soukromého německého gymnázia, se ukázaly jako liché. Když k postátnění skutečně došlo, obecní výbor se postavil jednomyslně proti zřízení českých škol měšťanských s tím, že Češi neplatí dost vysoké daně, aby měli nárok na vyšší vzdělání.

Již zmiňovaný řídící učitel a autor Vlastivědy Jan Noháč k tomu dodal: „Prý neplatíme ani čtvrtinu daní, a ač jsme počtem silní, nemáme práva na vyšší školy. I kdyby pravdou bylo, že platíme jen 1/10 daně – ty daně, jež platí Kuffnerův cukrovar, rafinerie, železnice aj. – ze svého průmyslového zisku – nejsou zároveň naše? Kdo nahromadil ten kapitál Kuffnerovi? Kdo z něho udělal milionáře? Byli to Němci?! Nebyli to slováčtí rolníci, kteří mu dodávali řepu, nebyli to slováčtí dělníci, kteří mu dodávali sílu?! – A obchodníci? Kdo plní jejich krámy? Těch 17 % Němců v okrese, kteří vše nakupují ve Vídni a v Brně, či těch 83 % nenáviděných Čechů?... Což nemá chudšas práva na vzdělání? A proč mu je tedy odpíráte?! Kde je ta velebená humanita 20. století?...“

Nepomohlo ani, když obce Stará Břeclav, Lanžhot a Kostice nabídly, že se budou podílet na nákladech. Podle ministerstva vyučování, na něž se obrátili čeští poslanci, se jednalo o politickou otázku, kterou měla řešit místní radnice. A ta měla jasno. Neuvěřitelná neochota místní radnice vedla k nutnosti hledat jinou cestu. A tak byla založena Matice břeclavská.

Hospodářská, ale hlavně společenská situace v Břevlavi se již změnila. Z provinčního městečka se díky železničnímu uzlu stalo od roku 1872 pulsující město, do kterého se stěhovalo české obyvatelstvo z okolí, a co bylo důležité, přicházela sem česká inteligence z národnostně uvědomělejších krajů se zdravým sebevědomím, rozvíjely se české živnosti, český kulturní a spolkový život. Právě spolky se staly součástí, ale i předzvěstí urputného boje s německou radnicí, který se nejmarkantněji projevil v boji o české školství. Přitom i podle výsledek zkrzesleného sčítání, kdy se zjišťoval jazyk obcovací a němečtí podnikatelé nutili své zaměstnance a služebnictvo, aby se hlásili k německé obcovací řeči, měli Češi



Josef Kupka - první ředitel české měšťanské školy

statisticky nadpoloviční většinu. Přesto se v roce 1908 490 českých dětí učilo v pěti třídách obecné školy, zatímco 339 německých žáků mělo k dispozici sedm tříd školy obecné, měšťanskou školu i gymnázium. Kvůli známému postoji radnice k vyššímu vzdělávání českých dětí se 23. listopadu 1909 obrátil Josef Lucký přímo na zemskou školní radu v Brně se žádostí o zřízení české měšťanské školy. Jednal tak nepochybně ve shodě s pozdějšími představiteli Matice břeclavské, jež byla založena dne 18. prosince 1909, když byly schváleny její stanovy, které podepsali JUDr. Karel Čermák, JUDr. František Špíšek, JUDr. Josef Pyskatý, MUDr. František Sovadina, Jan Horský, Jan Miškář a autor stanov Jan Noháč. Cíl Matice vyjadřovalo schválené Memorandum: „...*přání veškerého českého obyvatelstva a ryze českého okolí, aby k záchraně české národnosti, která přivolením zdejších německých středních a měšťanských škol značně upadá, co nejdříve v Břeclavi zřízena byla také škola střední...*“

Prvním starostou Matice byl zvolen JUDr. Špíšek, místostarostou obchodník K. Valenta, pokladníkem MUDr. Fr. Sovadina, jednatelem JUDr. Pyskatý, zapisovatelem berní úředník F. Vrzal, ve výboru zasedli stolař Fr. Vaculík, rolník V. Kobzík a M. Doležal, topič J. Ciprys, hodinář H. Schneider, kaplan J. Janda a řezník J. Miškář. Bez ohledu na vzdělání a profesi všichni spojoval jediný cíl – zřízení české měšťanské školy. Jak poznamenal Josef Kupka: „*Nelze nepřipomenouti, že pro Matici pracovalo se svorně, bez rozdílu politického nebo jakéhokoliv jiného přesvědčení...*“

Již krátce po svém vzniku měla Matice 320 členů. Výboru se dostalo podpory od Občanské záložny (dnes sídlo Městské knihovny), která nabídla bezplatně svoje místnosti a usnesla se přispívat ročně 1 000 K, Stará Břeclav nabídla stavební místo, okolní obce přislíbily závazně se podílet na nákladech. Ústřední Matice školská se zpočátku zdráhala, ale posléze se uvolila přispívat ročně na každou třídu 2 000 K. Jan Noháč jen trpce připomíná: „*Mysleli jsme si, že když soukromé gymnasium pro 5.000 Němců dovedl převzít do své správy stát, že i střední školu pro 26.000 Čechů převezme buď země, nebo stát...*“ Mýlil se, ale přesto, anebo právě proto bylo rozhodnuto otevřít 26. srpna 1910 soukromou českou měšťanskou školu.

Původním plánem Matice bylo zřízení reálného gymnázia, když se to však ukázalo jako zcela neprůchodné, usnesl se výbor na otevření první třídy škol měšťanských, chlapecké a dívčí, o jejichž povolení rozhodovala zemská školní rada, a ta, když byly splněny podmínky, nemohla povolení odepřít. Poptávka po vyšším vzdělání vysoce převyšovala nabídku. Přijato mohlo být pouze 66 dívek a 44 chlapců. Ředitelem školy byl na výborové schůzi Matice břeclavské dne 16. září 1910 jmenován Josef Kupka. A byla to volba mimořádně šťastná. Odborným učitelem se stal František Němec z Komenského školy v Poštorné. Na výpomoc přišli Jan Noháč, Viktor Kühn, Jaroslav Štancl a Pravoslav Machara, ruční práce učila Františka Bobková.

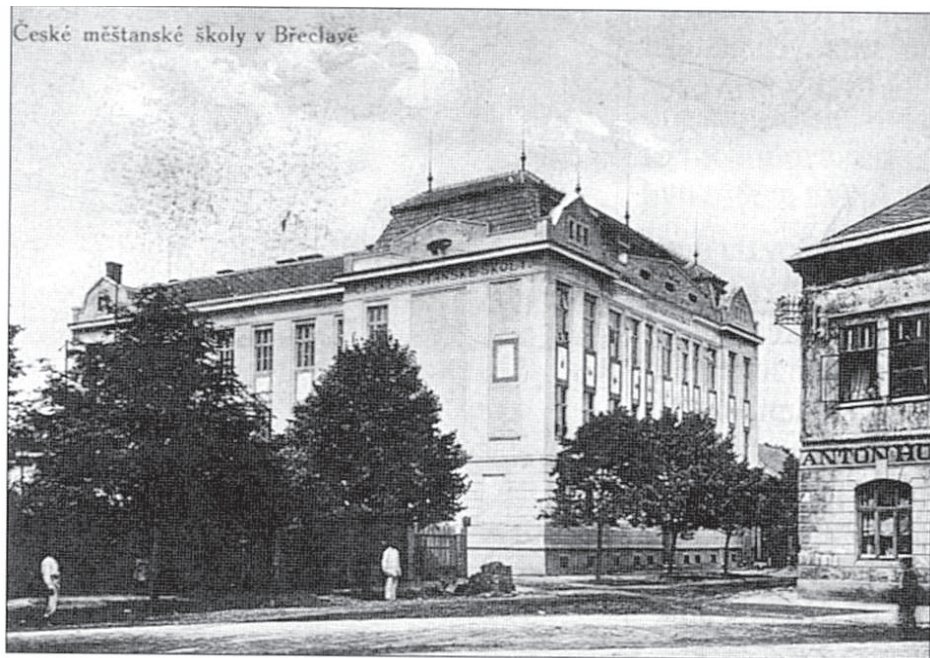
Vyučovat se začalo 17. října 1910 v jedné místnosti místního odboru Ústřední Matice školské v Nové ulici č. 15 a v domku p. Frieda č. 27, který koupila Matice břeclavská v téže ulici. Tam byly probourány příčky, aby zde mohla být umístěna třída dívků. Kromě

OTEVŘENÍ ČESKÝCH MĚSTAN.
SKOL V BŘECLAVĚ DNE 18. t. m.



□ VELKÁ □ SLOVACKÁ SLAVNOST

Informace nalepená na horní část plakátu Zdeňky Vorlové-Vičkové ke Svátku Moravy vyjadřovala radost české veřejnosti na Moravě z otevření měšťanských škol v Břeclavi (Muzeum luhačovického Zálesí)



Budova břeclavské měšťanské školy ve svých počátcích (SOKA Mikulov)

toho tu byly dvě malé místnosti, v jedné o cca 10 m² byly umístěny knihy, potřeby pro žáky, školní pomůcky, potřeby k vyučování a agenda. Úředně byla budova samozřejmě schválena k užívání jen provizorně.

Matici břeclavskou čekal tedy zásadní problém, a to jak vyřešit přes neustávající obstrukce radnice umístění školy. Mohla se spolehnout jen na vlastní síly a zdroje, slíbenou subvenci Ústřední Matice školské a solidaritu českých občanů města a jeho okolí. Spolu s dárci pořídila Matice nábytek, náradí a pomůcky v hodnotě přes 7 000 K, knihy pro knihovnu a učebnice pro chudé děti byly získány z darů. Na dokreslení atmosféry vzpomínka Josefa Kupky: „Když jsem po zahájení školního roku přišel k obědu k Totuš-kům, očekávali mne pp. Jan Miškař st., řezník a uzenář, a Petr Harašta, kancelářský oficiál, který pocházel z Malé Hané a mluvil jejím nářečím. Pro svou milou povahu a poctivé české smyšlení byl velmi oblíben. Rád vybíral do pokladničky na národní účely... Ten tedy na mne spustil: ‚Dlůho nendete, čekale sme na vás. Dež to tak dobře dopadlo, šle sme na víno a sebrale sme vám pár grécarů pro chudobný žáke. Tade to máte.‘ A dal mi 110 K ve zlatě...“

Zájem o české vzdělání stále stoupal. Pro školní rok 1911/1912 bylo zapsáno 182 žáků. Členové Matice zoufale hledali vhodné místnosti pro rozšiřující se třídy. Situaci zachránil Rudolf Soukup, obchodník a majitel octárny, který slíbil, že urychlí stavbu svého domu v ulici Za plotem (nyní Svatoplukova) tak, aby do počátku školního roku byla hotova, a ponechá první poschodí Matici bezplatně k potřebě školy. Matice měla mít možnost si místnosti sama upravit a pak, až je nebude potřebovat, uvést do stavu, v jakém byly projektovány. Tak se stalo a v budově byly umístěny dvě třídy s 92 žačkami.

Stále se však jednalo o umístění provizorní. K řešení se nabízelá přístavba k obecné škole, která s nedostatkem místa zápasila také, takže by městu odpadla i tato starost. Břeclavi bylo v roce 1910 dokonce úředně nařízeno, aby vytvořila podmínky pro zajištění potřebných místností pro českou obecnou školu. Matice toho využila, dodala radnici vypracované plány přístavby a nabídla uhradit náklady na rozšíření a vybavení

školy, ovšem opět bez úspěchu, radnice nebyla ochotna přijmout jakoukoliv českou, byť pro město výhodnou nabídku. Zdůvodnila to údajným nedostatkem místa. Stejně dopadl další návrh Matice, a sice stavba nové budovy, která by byla „i ozdobou města“, pokud město poskytne stavební místo a nebude proti zveřejnění školy. Zde reagovala radnice zamítnutím z „důvodů právních“. Ani jediný z 30 zastupitelů města svým hlasem nepodpořil dne 30. března 1911 na zasedání obecního výboru požadavek Matice. Jak poznamenal pan řídící ze Staré Břeclavi: *„Ve 30členném sboru, v němž zasedali i profesori a učitelé, dále několik obchodníků, závislých na českých zákaznících, nenašel se ani jediný, podtrhuji ani jediný, jenž by hlasoval pro spravedlivý požadavek Břeclavské Matice. Tento čin, jenž nemá hned tak sobě rovného, nedá se odsouditi slovy, nadávkami – jen opovržením.“*

Matice tak vyčerpala všechny možnosti dohody s obcí a musela přistoupit k samostatnému řešení, kterým byla stavba ve vlastní režii se všemi trampotami, starostmi i finančními riziky, jež na sebe vzali jednotliví členové Matice.

Jako stavební místo se jevila vhodná část zahrady lesní správy liechtensteinského velkostatku, vedené vrchním správcem dr. Musilem, v ulici Špitálka. Výměnou nabídl Jan Noháč a rolník Mikuláš Pyskatý z Lanžhota knížeti Liechtensteinovi své louky. Kníže si vybral louku v Lanžhotě. Matice ji tedy od manželů Pyskatých za 10 000 K koupila a vyměnila za 1 952 m² uvedené zahrady. Radnice se nevzdala, napadla výměnu u kurátora fideikomisu ve Vídni, kde protestovala proti její nerovnosti. Soud jí dal za pravdu s tím, že louka nemá takovou cenu jako zahrada ve městě, ale 4 000 K, které činil rozdíl, kníže Liechtenstein sám za Matici velkoryse uhradil. Konečně byla tedy smlouva platná a nezpochybnilo ji ani další odvolání radnice. Soutěž na stavbu, k níž byl základní kámen položen 5. července 1911, vyhrál stavitel p. Hodač ze Židlochovic. Další práce byly zadány tak, aby se na nich podílely firmy břeclavských podnikatelů – J. Horsáka, bratrů Č. a B. Calábkových, Fr. Vaculíka, Ant. Vaculíka, J. Širůčka, J. Čížka a firma Kristek a Cibulka. Pouze sklenářská firma V. Strážnického a dodávka umělého kamene J. Smyčky nebyly místní.

Úsilí Matice břeclavské bylo korunováno úspěchem dne 18. srpna 1912, kdy byla nová budova českých škol měšťanských v Břeclavi otevřena. Při slavnostním vysvěcení zazněla báseň Obrana českého dítěte Adolfa Heyduka, složená u příležitosti velkého svátku českého obyvatelstva Břeclavi a jejího okolí.



Ředitel Josef Kupka a pedagogický sbor v roce 1930 (SOKA Mikulov)

...

*A proto my též stejně bdělou prací
své děti chránit budem, jak ptáci;
my útulek jim postavíme švarný
v něm vychovati chceme dorost zdárný
by prchly úzkostlivé naše vzdechy
a naše děti byly provždy Čechy.*

I tento úryvek je pro nás autentickým svědectvím doby. Předseda Matice břeclavské JUDr. Špišek podtrhl důležitost vzniku školy slovy: „*Zejména pro české obyvatelstvo Břeclavě jest otázka zvýšení úrovně vzdělání neobyčejně důležitá. Oč jsme slabší hospodářsky než naši němečtí a židovští spoluobčané, o to více musíme pečovati o rozvoj svého vzdělání, jež jest základem a zdrojem též hospodářského rozvoje a pokroku...*“

Nadšení a radost ovládly slavnost, která zatím neměla obdobu, podle dobového tisku se jí účastnilo 18 000 až 20 000 českých občanů města a okolí, které vyslalo celá svoje obecní zastupitelstva. V průvodu, který šel z ulice Špitálka na Pohansko, bylo napočítáno přes 200 vozů. Výtěžek zde provedené sbírky činil více než 3 400 K.

Po slavnosti se však přihlásila tvrdá realita. Stavba si vyžádala přes 140 000 K a přesto, že na ni přispěla i Ústřední Matice školská, bylo nutné si vzít nemalý úvěr. Za ten ručili osobně svým majetkem jednotliví členové Matice břeclavské. Provoz školy vyžadoval dalších více než 25 000 K ročně, umořování dluhu stavby a splácení úroků pak 7 000 K. Koncem roku 1912 vykázal pokladník Matice 153 000 K dluhu. Každý rok musela Matice zajistit mimo subvence cca 23 000 K sama. Členské příspěvky obnášely 2 500 K, školné jen 300 K, zbytek bylo třeba získat pomocí darů, sbírkami a podniky, které Matice pořádala. Vydatnou pomocí při zajišťování financí na provoz, vybavení a pomůcky bylo nadšení českých obyvatel z možnosti dopřát svým dětem vyšší vzdělání v českém jazyce. To však bylo málo. Proto byl zřízen tzv. Maticíni agitační výbor, jenž doslova sháněl peníze na udržení školy. Vedli jej JUDr. Pyskatý, ředitel pivovaru Vítězslav Pryč, JUDr. Špišek a MUDr. Sovadina. Při Matici vznikl např. Dramatický odbor, pod jehož hlavičkou se pořádaly akce, jejichž výtěžky šly na konto Matice, stejně jako výnosy z plesů, výtětů a zábav. Divadelní odbor dokázal za dva roky do pokladny přinést téměř 6 400 K. Žáci a učitelé prodávali kraslice a jiné ručně vyrobené a malované drobnosti, stavební cihly, úpisy. Vynalézavost agilního Maticíního výboru neznala mezí. Sbírkami se pořádaly v hostincích, kde přispívali jak hosté, tak pravidelní hráči karet. Znamé, vážené a důvěryhodné břeclavské osobnosti soustředěné ve výboru se pravidelně obracely na jednotlivé sociální skupiny, jednou na lékaře, další rok na advokáty, bankovní a spořitelní instituce, jindy na majitele obchodů a živností. Josef Kupka vzpomínal i na jednu akci širšího rozsahu: „*Někdy se nám vyplatila šťastná náhoda. Zvláště se to povedlo roku 1913. Tehdy Bund der Deutschen Südmährens Lundenburg rozesílal naříkavý prosebný dopis německým spoluobčanům, jak česká věc v městě Břeclavě je na postupu, jak zřízena byla měšťanská škola, jak počestěn byl pivovar, jak Čechů přibývá, jak se jejich hospodářské poměry zvelebují apod. a jak prý není vyloučena možnost, že německá Břeclava časem padne, nebude-li Němci co nejvydatněji podporována... Dopis byl stylisován velmi výbojně. I přeložili jsme jej do češtiny a s českým dopisem zase po našem stylisovaném jsme jej rozeslali v mnoha tisících po širé vlasti jako doklad, jak se s námi smýšlí a jak my proti tomu konáme práci záslužnou. Výsledek nás mile překvapil...*“

Připomeňme také, že celých 50 % žáků bylo osvobozeno od placení školného. Přesto nebyl podle dobových dokumentů s placením žádný problém, platební morálka byla výborná, pravidelně přispívali i nejhudší. Jan Noháč píše: „*Chudí dělníci z Poštorny hrdě odpírají osvobození placení školného za své dítky a slova chudobné žákyně z Poštorny, když jsem jí říkal, aby zažádala za osvobození od placení školného: ‚Mamíčka povídala, že by byl hřích žádat to po Matici, která má tolik potřebí peněz!‘, měla pro mě větší cenu, než kdyby nám bylo město vystavělo palác ze svých peněz. A účtu buditi musí*

LSTV

MATICNÉ SLAVNOSTI BŘECLAVSKÉ

Obrana českého dítěte.

Napísal AD. HEYDUK. Věnováno Matici Břeclavské.

Na domku hnízdo slepili si z jara
a měkce peřím ukypřili ptáci;
teď, když den dluží se a slunce mile hárá,
jáť k mláďatům se bdělá matka vrací;
jest neúmorná starých vzorná píle
i hleděti jich každé času chvíle,
až jejich děti náhle doby ráni
zoběšky z hnízda vystřelí maní! —
O jaký chvat to jest a jaká snaha,
by syta byla mláďez jejich dráha;
jak otec s matkou jeden přes druhého
zde dbali pokladu a štěstí svého;
jak v noci, od hnízda se ani nehli
o mláďata svá krmili a střežili;
jak, zhranili je stále, každou deheň
přču větrů návalem a deště žlobou;
jak byli bděli ustavičně všeho,
co přinést jim by mohlo něco zlého! —

Tu náhle kdys, o hrázo bezměrná,
se v nebi objevila chmura černá,
a stále, v jakémž nepokojném vzruchu,
sem tam se kolébala v dusném vzduchu,
a když se na ni staří zadívali,
v křik splášený a úzkostný se dali,
byli ostříž velký to o dolo hleděti,
an o mláďatech v novém hnízdě zvěděti;
je lapit chtěl, ten dravec zlý a starý,
by zardousil je krvavými spáry
a zhlí je pak, kdes v lesa temném koutku;
chtěl zavraždit je a mlít za pochoutku.
Leč matka křídly malé hnízdo kryla
a před vchodem se na stráž poslavila,
ne v boj by nestějný se s dravcem dala,
jen mláďata svá aby varovala,
že však ten, nenasytný sobec skoupý,
je zase tu a po okolí loupý,
a kraje vše, co vhodná chvíle skýlá,
ten dravý krvelačný nenasytá. —

Tak nepřítel chce neustálým svodem,
též vykonati s naším českým rodem,
chce lazky dětem rvát, jich vraždit duši,
by stáje život mély věčně huši,
by hynuly, zlou příznivci mojí
a neznały, kdo byli jejich otci,
by nepoznaly, či byly kdys rodu,
když bojovnali lidstva za svobodu,
zač hlavy dali ondy pod meč kata; —
že česká řeč jim vzdušky byla svata,
že za ni byli se jak báje reci
a v umírání vítězili přeci.

když s křížem na ně zlosyn císař spěl,
až pod návalem zkrvácených těl
Vhova stěnála vždy víc a víc;
jak zbit byl křikák blůze Domažlic,
jak dovedli mu naši otci houš, —
když na kolena křekal blůze Oustí,
jak bratry kdys Prokopa a Žitky,
tu svěřely se Němecu vzteklé lísky,
kdys českých jezdců koni pod koppy.
Kdys utkali divou hrůzou syty;
jak Fantin křučel, jak pes po výprasku
a „utíkejte“ volal na svou chásku;
jak prechal zbojník bez lůdu a skladu,
od znetčného ondy Všebradu
a zapřehával koť spůsobu vrahů
jen zbit děti české na otcovském prahu
jak padli do Němce, jak lískák svatý
a všechem zřičen byl a ponulouš!

Tu věděti neměla ta česká krev,
by nebouřil se vrahů zupných hněv,
a proto závist jejich nad ni bděla,
by poznovu krev česká nevyzpytěla
a nebouřila, dalným českým lánem,
kde býval Cech, kde je a bude pánem. —

A proto my též stejně bdělou prací
své děti chránit budem, jak ti ptáci;
my útek jim postavíme švarný,
v něm vychováli cheme dorost zádný,
by přebýti úzkostlivě naše vady
a naše děti byly povídly Čechy;
my skryjeme je tady z dalných hnízd,
by před pohorrou syn byl s vlnkem jist
a k útulku též bdělou dárme stráž,
tou bude všečen, vše ch e n národ náš;
leč nebudem mlít zbraně jedovaté,
nám zbraní jestli naše právo svaté,
jim povolíme každý dřevěť zboj;
jen srdci slétněme se k roji roj
a bráňme odhodlaně v každém vznětu
před sběriti ostříž svých dětí květu!
Pak z á s í a z l o b a, jez se kolem rotti,
jak Samson ondy lva, Cech znova skrotí!

Nuž k děti podpore si ruce dejme
a vzplaňme nadšením a vytrvejme!
Tak nadšení a svatý plápol v líci,
své děti vychovajme pro Matici,
a Matice zas vychová je nám,
by rekli kdys: „Vlast život chce, nuž dám! ...“
To slíbme si a vytrvejme! Nuže,
Bůh s námi jest. S kým On, ten dříble zmáče!

Báseň Adolfa Heyduka Obrana českého dítěte, věnovaná Matici Břeclavské (SOKA Mikulov)

okolnost, kterak rodiče vesměs chudobní s příkladnou obětavostí obstarávají svým dětem na měšťanské škole veškeré školní potřeby. Dokud takový lid bude žít i u nás i v Poštorné, dotud nemusíme se báti budoucnosti, i když na radnicích našich vládnouti budou zavilí nepřátelé naši, Kafka a Rosenbaum... Matice Břeclavská potřebuje nejvyšší



Kupkova škola v současnosti (archiv ZŠ a MŠ Břeclav, Kupkova 1)

podpory zvláště nyní, kdy zemská vláda dolnorakouská usiluje o zničení české školy v Poštorně. Děti českých Poštořanů nesmíme nechat bez vyučování, a tu čeká Břeclavu velká úloha.“

Učitelé se snažili, aby výuka nebyla materiálními problémy narušena. Učilo se 30 hodin týdně, žáci sportovali, připravovali divadlo, chodili na výlety, navštěvovali výstavy. S ředitelem Josefem Kupkou zde učili F. Němec, J. Janda, J. Noháč, J. Štancl, M. Lhotská, P. Machara, Fr. Bobková, J. Sádek, K. Rosenbaum, A. Řezanina. V roce 1912 navštěvovalo školu 192 žáků. Zápisné činilo 3 K, školné 15 K ročně. Pro přesporní žáky připravovaly břeclavské ženy zdarma obědy.

Vztah radnice k českému školství ve městě se nezměnil, protežování německého pokračovalo. Zatímco za státní a městské peníze byla postavena na Dubiči německá měšťanská

škola, gymnázium a tzv. žlutá škola, česká měšťanská škola byla stále matiční. V době první světové války měl ředitel Josef Kupka tak velké problémy s udržením školy, že musel sáhnout i k tak nepopulárnému opatření, jakým bylo po dohodě s učiteli snížení jejich platu. Poté, co Zemský výbor i Matice školská v Praze zastavily subvenci, jiné řešení ředitel ani nalézt nemohl. Situace byla vážná, výbor Matice o ní jednal na uzavřené schůzi již v srpnu 1914. Týdeník Břeclavský kraj z roku 1930 uveřejnil vzpomínku člena výboru: „V tom nynější ředitel, tehdy vrchní účetní pivovaru Pryč ve spravedlivém rozhořčení bouchl si na stůl a povýšeným, silným hlasem zaburácel: ‚To bychom byli pěkní srabaři. Zač by stála česká Břeclava, kdyby si netroufala udržet takovou vs.... měšťanku. Však ta válka nemůže trvati věčně.‘“

Náklady na provoz stáhl ředitel na minimum, o úklid školy se postaraly, jak kvitoval s vděčností Josef Kupka „...chudé ženy, matky našich žáků, které samy o sobě přišly do školy a zadarmo místnosti udrhly a okna i nábytek umyly. Můžeme si snadno domyslit, jak povzbudivě a dojemně působila obětavost těchto chudobných žen...“ Stále však chybělo 15 000 K nutných na provoz každého roku. Členové Matice se tedy rozhodli vzít půjčku a opět za ni ručit osobním majetkem.

Podařilo se, provoz školy byl zachován, Břeclavští si svoji vyvzdorovanou školu na rozdíl od Jihlavy, Znojma či Brna, kde byly tyto školy zrušeny, udrželi.

Vznik samostatného státu znamenal rozvoj českého školství v Břeclavi. Česká obecná škola byla přestěhována do tzv. žluté školy postavené radnicí pro německé děti, později byly tři třídy detašovány v budově v Tyršově ulici (ulice Národních hrdinů).

Měšťanská škola na Špitálce zůstala v majetku Matice breclavské, která přenesla své působení na české menšinové školy v okolí a zaměřila se na rozvoj dalšího školství v Břeclavi. Úspěšná byla ve snaze rozšířit možnosti hudebního vzdělání, což se jí podařilo a v roce 1924 byla otevřena Hudební škola.

Pedagogové působící na matiční škole B. Grafnetter, J. Holásek, A. Kazaš, M. Brabcová, F. Bambula, I. Kristýnková a A. Páč v čele s Josefem Kupkou se zasloužili o dobrou pověst školy poskytující kvalitní vzdělání. Záhy budova počtu žáků nepostačovala, proto musela být další třída umístěna v budově školy na Tyršově ulici. Po odchodu J. Kupky do důchodu se ředitelem stal J. Holásek. Zásluhy o vybudování a existenci měšťanské školy ocenila breclavská veřejnost pojmenováním ulice Špitálka jménem jejího prvního ředitele Josefa Kupky, které nese dodnes. Ve školním roce 1926/1927 se měšťanské školství rozdělilo na dva obvody, v matiční škole zůstal první obvod s 313 žáky, druhý získal první a druhé poschodí školy na Dubiči (nynější Střední průmyslová škola) s 326 žáky.

Konsolidované, solidně materiálně zajištěné obecné i měšťanské školství, akcentující občanskou nauku prodchnutou výchovou k vlastenectví, která nabyla na intenzitě především v letech ohrožení republiky, jak o tom svědčí postoje učitelů, ale i spontánní akce žáků, kdy se sraz školní mládeže u příležitosti narozenin Edvarda Beneše stal manifestací národní jednoty a demonstrací lásky k vlasti, se dostalo po přijetí a realizaci mnichovského diktátu opět do boje o české vzdělávání.

Břeclav byla připojena k Říši, bezprostředně poté 8. října 1938 byly zavřeny všechny české školy a byl vyhlášen nový zápis do škol německých. Jen necelá stovka českých dětí přihlášených do německých škol byla odpovědí pokořené Břeclavi. Pozdější ředitel školy Jan Štefan poznamenal: „Město během pár dnů dostalo německou tvářnost. Ulice tonuly v záplavě rudých praporů s hákovým křížem. České školství zdeptáno v prach.“

České obyvatelstvo se otevření českých škol přesto domáhalo. Do Vídně putovali učitelé Zdeňka Pokorná a Jaroslav Štancel spolu se zástupci rodičů, aby argumentovali u říšského komisaře pro školství dr. Theofila W. Oppla téměř 1 300 žáky přihlášenými do českých škol. Teprve 1. září 1939 se dostavil částečný úspěch – byla otevřena pětiletá obecná škola, která začala učit na průmyslové škole, potom ve škole židovské a v budově české mateřské školy ve Staré Břeclavi. Čeští učitelé, jako nespolehliví, učit nemohli, nahradili je učitelé se špatnou znalostí češtiny a bez valného zájmu učit a naučit něco české děti, což bylo zcela v intencích politiky Říše vůči českým obyvatelům protektorátu. O povolení české školy měšťanské nemohlo být řeči.



Comenius tým na projektovém setkání ve finském Punakalaidun (archiv ZŠ a MŠ Břeclav, Kupkova 1)



Vítězný „kupkovský tým“ na Kinderiádě v Praze (archiv ZŠ a MŠ Břeclav, Kupkova 1)

Následky války ve znalostech dětí byly tristní. Po zápisu do českých škol bylo 26. dubna 1945 zahájeno vyučování, které se omezilo pouze na výklad základů tak, aby děti mohly být do příštího školního roku vůbec zařazeny do tříd, kam věkově patřily. Stejný problém byl i v oblasti materiální. Budovy škol a jejich zařízení byly poničeny a nezpůsobilé ke školnímu provozu.

Válečné události i osvobození ze všech budov nejlépe přestála matiční škola na Kupkově ulici. Zde se tedy začali dopoledne učit žáci obecné školy, odpoledne žáci školy měšťanské.

Ředitelem školy měšťanské se stal Jan Štefan, pedagogický sbor tvořili Jan Světlík, Vlastimil Schneider, Josef Papež, Jan Horňáček, Jitka Číhalová, Vilma Weidlichová a Josef Páleník. Čekala je nesnadná a náročná práce, vždyť po celou dobu války bylo českým dětem odepřeno vzdělání vyšší, než poskytovala nekvalitní obecná škola, což se projevilo ve všech oblastech, nejvíce v českém jazyce. Proto škola pořádala kurzy jazyka českého. Na škole byl zřízen přípravný večerní kurz pro občany dospělé školy, kam 3× týdně mohli docházet.

Jan Štefan 27. dubna 1945 při zahájení vyučování podal přesný popis situace: *„Ještě sem doléhají dozvuky válečné vřavy a již se naše děti scházejí ve školních lavicích, aby ze zdroje veškeré národní kultury – školy – čerpaly vzdělání v jazyce mateřském a aby byly vychovány v duchu nových zásad sociálních a demokratických, na nichž má být vybudován nový svět... Když jsme vkročili poprvé do budovy, měli jsme dojem, že jsme ve škole německé, a přece naše škola nikdy německá nebyla... v místech, kde dříve zvučelo české slovo, jako by se rozléhal řev německých vetřelců, na stěnách, jež byly ozdobeny kdysi českými obrazy, visely obrazy Hitlerů a hitlerčků se vši germánskou otravou. Naše škola byla jako zakleta, ovanuta zlým duchem, který otravoval všude tam, kam zavanul. Nejvíce škody způsobil na našich českých dětech. Tohoto zlého ducha musíme vykouřit, tohoto zlého ducha z nevinných dětských duší vymýtít bude naší svatou povinností... Musíme odčinit křivdy, které na nich napáchal germánský duch, jehož stopy pozorujeme, kam oči popatří.“*

V roce 1946 mohly být na své místo vráceny pamětní desky z foyeru školy, které byly po dobu války ukryty v jednom kamenickém závodě. Prostory budovy praskaly ve švech, a proto byl v roce 1947 pronajat sousední domek č. 3, kam se přestěhovala kuchyně a jídelna, aby bylo kam umístit technickou výuku.

V té době se dostalo škole další pozornosti – po Heydukově básni nyní věnoval škole hudební skladatel Jaroslav Křička píseň *Za Starú Breclavú* zharmonizovanou pro čtyřhlasný dívčí sbor a F. Schäfer nahrávku se zpělkou pro školní rozhlas.

Počet žáků dosáhl 338, a proto byla 15. listopadu 1948 otevřena II. střední škola, jejím ředitelem se stal Vladimír Strachoně.

V budově v Kupkově ulici se prostorová situace řešila zrušením naturálního bytu, ze kterého byly upraveny dvě učebny. V roce 1950 se nakrátko stal ředitelem školy Alois Fojt, rok nato jej vystřídal Josef Jetelina. V budově v Tyršově ulici byla od roku 1952 dána do provozu družina pro děti zaměstnaných matek, která byla otevřena také o prázdninách. V témže roce se školní parcela rozšířila o sousední zahradu.

Školské reformy, jež obor stíhaly v padesátých letech, změnily také měšťanskou školu. Od 1. září 1953 se zde poprvé v její historii začaly učit děti od první do osmé třídy, škola se stala I. osmiletou školou. Ředitelem byl jmenován Vladimír Strachoně, jeho zástupkyní Drahomíra Peřínová, pedagogický sbor tvořili H. Vojtová, M. Petrová, M. Schwangmeierová, E. Soušková, E. Feuereisová, K. Žamberský, J. Bauer, F. Novotný, M. Hasilová, V. Labodová, J. Chládek a Sv. Fučík. Škola měla téměř 400 žáků v 11 třídách. Učilo se nadále nejen v hlavní budově, ale také v pronajatém domku a v budově v Tyršově ulici. V mimoškolní době měli žáci možnost aktivit v zájmových kroužcích, v pionýrské organizaci a tělovýchovné jednotě. Postupně byla vybudována dílna, oplocena školní zahrada a zřízeno školní hřiště.

Od 1. září 1960 začali v souvislosti s nepovinnou devátou třídou navštěvovat školu žáci z Lednice.

V šedesátých letech se ředitelem školy stal Dobroslav Babák, jeho zástupkyní Drahomíra Peřinová a žáků bylo celkem 486. Vítězství v olympiádách ze všeobecných znalostí i ve sportovních disciplínách v těchto letech svědčí o dobré úrovni školy. V té době byly opraveny obě budovy, v přízemí vznikly šatny a přibyla nová učebna.

V sedmdesátých letech prošla budova matiční školy na Kupkově ulici generální opravou, která si vyžádala 1 695 000 Kčs. Po dobu oprav se vyučovalo dvousměnně v budově v Tyršově ulici. Poté se opravila nákladem 1 500 000 Kčs i tato budova. Koncem osmdesátých let byla dokončena přístavba v hodnotě 2 000 000 Kčs, která školu rozšířila o čtyři učebny, šatny, čtyři kabinety, sborovnu, sklad a kuchyni pro výuku. Bylo to nezbytné, školu navštěvovalo již 600 žáků. Od roku 1984 začala sloužit nová jídelna.

Po zesnulém Dobroslavu Babákovi se ředitelkou školy stala Drahomíra Peřinová, jejím zástupcem Jan Kruták. Začal se praktikovat diferencovaný přístup u žáků devátých tříd, které se dělily na studijní a praktické. Nadále byly žákům nabízeny nepovinné předměty a kroužek pěvecký, mičurinský, čtenářský, zdravotnický, rukodělný, kroužek mladých techniků, výtvarný, střelecký, branný, recitační, dramatický, sportovní, dopravní, nonfolklorního tance, zeměpisný a Interklub. Od devadesátých let přibyl kroužek programování.

Kvalitní práce pedagogů byla zhodnocena nabídkou ministerstva školství k ověření experimentu, který spočíval v novém pojetí výuky jazyka českého, prouky a množinové výuky matematiky.

Ve školním roce 1974/1975 se zástupkyní ředitele stala Ludmila Krutáková, k 15. září 1975 byl ředitelem jmenován Jiří Mach, rok nato se zástupcem stal Karel Hemala. Jiří Mach vzpomíná na nástup na místo ředitele slovy: „*Měl jsem štěstí ve všech ohledech. Kupkova byla věhlasná škola, měl jsem vynikající pedagogický sbor, který za mnou stál, schopného zástupce Karla Hemalu a spolehnout jsem se mohl i na všechny nepedagogické pracovníky... Kupkova byla v té době takzvanou experimentální školou, a to jako jediná v našem regionu. V praxi se zde zkoušela nová metodika všech předmětů na základní škole a naše poznatky se pak v praxi využívaly na všech školách v republice. ... Kupkova tehdy byla cílem mnoha exkurzí a návštěv jak z řad odborníků, tak veřejnosti. Výjimkou nebyly ani exkurze ze zahraničí. Ve druhé polovině osmdesátých let školu navštívila delegace učitelů z Japonska. Moc jim chutnal náš burčák a ve školní jídelně nám pak předváděli Kendó, japonské tradiční umění boje s mečem. Museli si ovšem vystačit s násadami našich smetáků.*“

Po odchodu Karla Hemaly se zástupcem ředitele pro 1.–5. ročník stala Květoslava Nešporová, pro 6.–9. ročník Ludmila Darmovzalová. Ve školním roce 1989/1990 navštěvovalo školu 527 žáků. V tomto roce onemocněl Jiří Mach a vedením školy byla pověřena Květoslava Nešporová se zástupkyní Milenou Komendovou. Po odchodu J. Macha do důchodu se stala ředitelkou Miloslava Sošková, působící dříve na Karvinsku. Ta se vrací ke svému působení hodnocením: „*Nepamatuji se, že by mezi kantory byly nějaké hádky nebo třeba jen nevráživost... Rovněž děti se po kázeňské stránce nedaly se žáky na Karvinsku vůbec srovnávat – ty brěclauské byly slušné a ukázněné.*“

Politicko-společenské změny po listopadu 1989 uvolnily osnovy a otevřely školu více veřejnosti, polemikám a diskuzím. Byly zavedeny Dny otevřených dveří pro rodiče, začalo se s vydáváním časopisu, škola se zapojila do programu Zdravá škola, Den země, byly zřízeny odpočinkové kouty pro děti. Žáci školy dosáhli řady významných úspěchů ve sportu – zvítězili v Poháru Českého rozhlasu, získali první místa v soutěži Kinderiáda, v Atletickém čtyřboji či veslování.

Škola akcentovala nové trendy ve výuce a nabídkou volitelných předmětů a zájmových kroužků zaměřených zejména na informatiku a cizí jazyky se snažila nasměrovat své žáky potřebám 21. století. Svědčí o tom také zapojení do evropských vzdělávacích projektů Comenius.

K 1. září 1992 se zástupcem ředitelky stal PaedDr. Igor Huleja, od 1. 8. 1999 je ředitelem; jeho statutárním zástupcem je Mgr. Petr Pláteník.



Přírodovědný kroužek (archiv ZŠ a MŠ Břeclav, Kupkova 1)



Keramický kroužek (archiv ZŠ a MŠ Břeclav, Kupkova 1)

Konec devadesátých let byl ve znamení stavebních úprav školy, které probíhaly opět za plného provozu. Nezůstalo jen u nich, došlo i ke změnám organizačním. Od školního roku 1994/1995 byla škola sloučena v rámci optimalizace školní sítě se Základní školou na Sovadinově ulici, kde se o rok později začal učit celý první stupeň, a Kupkova škola se vrátila k původnímu rozsahu, tedy v podstatě k výuce školy měšťanské. K 1. lednu 1996 dosáhla škola právní subjektivity. Optimalizace pokračovala připojením Mateřské školy Dukelských hrdinů, která musela být pro velký zájem rodičů rozšířena o dvě třídy umístěné v přístavbě školy v Sovadinově ulici. Vedení školy bylo rozšířeno o Mgr. Renatu Sklenářovou, zástupkyni pro první stupeň, a Lenku Kováčikovou, zástupkyni pro mateřskou školu.

V současné době navštěvuje základní školu 395 žáků a v mateřské škole je pečováno o 120 dětí.

Představili jsme školu, která má snad kromě školy poštoresenské nejpůsobivější historii, odrážející život městečka a od roku 1872 města Břeclavi. Viděli jsme, jakými proměnami škola prošla, změnila zadání, název, přibírala nové prostory, s jakými problémy se potýkala. Školu však dělají především kantoři, bylo tomu tak v době vzniku školy, kdy jejich statečný postoj souzněl s hlasy českých vlastenců soustředěných v Matici breclavské, je tomu tak i dnes, kdy je patrně úsilí dostat mimořádně bohaté historii školy, kterou si čeští občané Břeclavi a okolí doslova vybojovali. Nabídlá se nám možnost pochopit boj českých občanů o charakter města, úsilí o prosazení českého živlu v něm, úsilí, které začínalo bojem o dítě, bojem o základní lidské právo – o právo na vzdělání v mateřském jazyce.

Prameny a literatura

Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, fond NAD 144 (Městský národní výbor Břeclav) – kroniky města.

Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, fond NAD 446 (Základní škola Břeclav, Kupkova ulice) – kroniky měšťanské školy.

Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, fond NAD 450 (Matice ku zřízení škol středních a měšťanských Břeclav).

Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, fond NAD 462 (Základní škola Břeclav, Dukelská ulice) – školní kronika.

Římskokatolická farnost Břeclav – farní kronika města Břeclavi (zapůjčena laskavě p. děkanem).

Břeclavský kraj, roč. 1–11 (1927–1937).

Břeclavsko (ed. Vladimír Nekuda), Brno 1969.

ČUDAN, Leopold: Chronik der Stadt Lundenburg, Lundenburg 1887.

KUPKA, Josef: O školství breclavském a Matici Břeclavské, in: Almanach města Břeclavě, Břeclav 1931, nestránkováno.

Na paměť otevření vlastní budovy českých měšťanských škol v Břeclavě dne 18. 8. 1912, Břeclav 1912.

NOHÁČ, Jan: Břeclavský okres, Brno 1911.

ŠULÁKOVÁ, Ludislava: První česká měšťanská škola v Břeclavi, in: 100 let. Publikace ke 100. výročí otevření budovy Kupkovy školy, Břeclav 2012, s. 7–21.

Ludislava Šuláková

Malice břeclavská Club and the First Burgher school in Břeclav

The history of creation and existence of the school, which has a unique place in the history of Břeclav and the region present us with the opportunity to understand the struggle of Czech citizens for the character of the town, their efforts to promote the Czech element in it and the effort that began a struggle for the elementary education in the mother tongue. In it we find also the reason for the intensified nationalism, which determined the character of the town for decades. The general concept of the school as a sign of maturity gained also an ethnic element in Břeclav.

The article in its introduction discusses the history of education – it mentions schools in the Middle Ages connected with parish organizations, then education in the period of the Reformation, when schools were run by the Unity of the Brethren and sometimes the Anabaptists. Strengthening of serfdom and the advent of the Counter-Reformation after 1620 made education less accessible for the wider public, however the Břeclav school was one of the few in the county that was not abolished. A major milestone in the education were the education laws which were parts of the reforms of Maria Theresa and Joseph II, when a fixed organization of teaching was introduced, as well as their responsibility of municipalities for the state of local education. Another milestone in the development of education was the law from 1868, which took control of schools away from the church and gave it to the state and in the towns the local school boards.

In the first half of the 18th century the Břeclavi school apparently did not have its own building and the classes were taught in rented premises. The unsatisfactory state was resolved by construction of the school building on the square No. 8 and classes started to be taught here on 1st May 1845. Czech children were taught in two classrooms, German in one. In the 1880s ethnic struggle became escalated in Břeclav and the new school board complied with the call for higher education of German children. A three-class German primary school opened in 1874 and approved a construction of a new building, which was completed in 1878.

There was a crucial decree of the Imperial Land school board in Brno in August 1877, which significantly changed the use of teaching language. It became the impetus for efforts for creation of an independent three-class Czech school, which happened in 1883. The Czech school remained in the building on the square. However, the interest of the Town Hall was directed to the German education. In 1903 the town built a representative building of a secondary school for the German students.

Way to change was the establishment Malice Břeclavská club 18th December 1909. 26th August 1910 a private Czech primary school was opened with Joseph Kupka appointed as its director. The classes began to be taught in the provisional premises and after unsuccessful negotiations with the Town Hall Malice Břeclavská club decided to build a new building. The new building of the Czech school in Břeclav was opened on 18th August 1912.

The emergence of the Czechoslovak Republic brought about the development of the Czech education in Břeclav. After the adoption of the Munich Agreement, which meant annexation of Břeclav by the German Empire, all Czech schools were immediately closed. Eventually only an elementary school with unqualified teachers was opened.

After the liberation in April 1945 classes started to be taught in the building Malice Břeclavská school that was least damaged during the war. On 1 September 1953, due to educational reforms of the 1950s it became the first eight-years school. Other

events at school corresponded with the requirements of the education development of the republic; school building underwent repairs and reconstructions. During the optimization of the school system in the 1990s it was merged with the Basic School at Sovadinová street and later also with the Dukelských hrdinů kindergarten. The current number of pupils exceeds 500.

The article briefly summarises the history and the current state of the school, which reflects the life of Breclav, as well as the period in which our ancestors began to strive for one of the most important rights – the right to be educated in the mother language.